

Sławomir Ropiak

Obraz Maryi w pieśniach eucharystycznych (starych i nowych)

Salvatoris Mater 7/1, 219-236

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W tradycji Kościoła rzymskiego rozwinęła się twórczość ludowa obfitująca w niezwykle bogactwo pieśni maryjnych, które stopniowo utorowały sobie drogę do liturgii. Początkowo funkcjonowały jako nabożne pieśni kościelne¹, a obecnie śpiewane są jako pieśni liturgiczne². Powstaje pytanie o dominujący w nich obraz Najświętszej Maryi Panny. W celu uzyskania odpowiedzi na tak sformułowany problem badawczy przeanalizowane zostaną niektóre pieśni maryjne z dwóch najnowszych, najbardziej charakterystycznych śpiewników wykorzystywanych we mszy św.: *Śpiewnik liturgiczny*³ oraz *Exsultate Deo*⁴. Pierwszy z nich reprezentuje, w swych założeniach, nurt tradycyjny, preferujący repertuar przedso-borowy ubogacony nowymi pieśniami i nieco poprawiony według zasad odnowy liturgicznej⁵, natomiast drugi śpiewnik, wyrosły w kręgu Ruchu Światło-Życie, programowo ukierunkowany jest na wcielanie w życie teologii i uchwał Soboru Watykańskiego II. Pieśni występujące w starych i nowych śpiewnikach kościelnych wymagają bardzo poważnej i gruntownej refleksji teologicznej⁶. Zamierzeniem niniejszego opracowania jest próba dania odpowiedzi na pytanie o ewolucję obrazu Maryi, a więc uchwycenie zmian zachodzących w teologii maryjnej śpiewanej w Kościele polskim⁷.

Ks. Sławomir Ropiak

Obraz Maryi w pieśniach eucharystycznych (starych i nowych)

SALVATORIS MATER
7(2005) nr 1, 219-236

¹ Zob. E. HINZ, *Zarys historii muzyki kościelnej*, Pelplin 1987, 130-140.

² Nie każda pieśń maryjna śpiewana podczas celebracji Eucharystii jest liturgiczna, ale tylko taka, którą Kościół uznaje za swoją modlitwę. Zob. C. VALENZIANO, *Da musica sacra a musica per la liturgia*, w: *Arte e teologia*, Bologna 2003, 680; J. GELINEAU, *Canto e musica nel culto cristiano*, Torino 1963, 95; I. PAWLAK, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2000, 58-59; F. FERRARIS, *Animowanie celebracji liturgicznych*, tł. P. Cembrowicz, Kraków 2002, 118; S. ROPIAK, *Śpiew liturgiczny wyrazem piękna celebracji eucharystycznej i dopełnieniem doksológii*, w: *Misterium Eucharystii. Teologia, liturgia, ekumenizm. Encyklika Jana Pawła II Ecclesia de Eucharistia*, red. W. NOWAK, Olsztyn 2004, 134.

³ *Śpiewnik liturgiczny*, red. K. MROWIEC, wyd. 2, TN KUL, Lublin 1998 (dalej: ŚL 1998).

⁴ Uwzględniony zostanie repertuar z dwóch ostatnich wydań: *Exsultate Deo*, śpiewnik mszalny, wyd. 8, opr. G.M. Skop, Fundacja „Światło-Życie”, Katowice 1998 (dalej: ExD 1998) oraz *Exsultate Deo*, śpiewnik mszalny, wyd. 9, opr. G.M. Skop, Wydawnictwo Światło-Życie, Kraków 2004 (dalej: ExD 2004).

⁵ Zob. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 21. 112-121, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, „Pallottinum”, Poznań 2002 (dalej: SC) oraz ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW, *Instrukcja Musica sacram*, w: A. FILABER, *Prawodawstwo muzyki liturgicznej*, Warszawa 1997, nr 54-61, s. 55-56.

1. Maryja Opiekunka grzeszników i narodu polskiego

Maryja ratująca przed nieszczęściami doczesnymi; Matka i Królowa chroniąca przed utratą zbawienia; Matka litościwa i ucieczka w godzinie śmierci; potężna Królowa łaskawie sprawująca władzę w swych sanktuariach; Królowa Polski otaczająca opieką naród Jej poddany; Matka osłaniająca grzeszników przed zagniewanym Bogiem; Maryja broniąca przed szatanem; Niepokalana, Niewiasta apokaliptyczna, Opiekunka i Orędowniczka ludu.

1.1. Maryja ratująca przed nieszczęściami doczesnymi

Maryja to Opiekunka nieustanna. Jako Matka Boska jest Matką wszystkich ludzi, którzy uciekają się pod Jej obronę. Przyjmuje *w opiekę* tych, którzy Ją o to proszą; a szczęśliwy jest każdy, kto ma taką obronę, gdyż Maryja, Matka litości, *śłodzi mu wszelkie przykrości*⁸. Maryja *Matką nam została, gdy pod krzyża drzewem stała*, dlatego jako Święta Matka Pocieszenia nigdy nie opuszcza swych dzieci w ich krzyżu: *w sieroctwie, w opuszczeniu, w tęsknocie, w cierpieniu, w ubóstwie i w chorobie*⁹. Pani nieba i ziemi strzeże *życia, zdrowia, domu mienia, / od powietrza, wojny, ognia i przednowia*¹⁰. Boga Rodzica, święta Dziewica, *w obliczu Pana niepokalana*, słyszy *pokorny głos ziemi synów, co się do tronu Jej wzbija*. Jej łaska *zawsze nam sprzyja*. *Matka jedyna* ratuje tych, którzy błagają Ją o opiekę, broniąc ich od *głodu, moru, ognia, ducha niezgody i wojny*¹¹. Wspiera nas nieustannie *przyczyną Swą u Boga*. Maryja jest Matką wspomagającą, *gdy nas ogarnie trwoga*¹². Maryja to Matka miłościwa i najpewniejsza *po Bogu nadzieja w potrzebie*. Panna litościwa i urodziwa, jest jednocześnie *świata podziwieniem*, a zarazem *grzesznych wybawieniem i smutnych pociesze-*

⁶ Jedną z takich prób podjął w swej pracy magisterskiej K. DAROWSKI, *Teologiczna analiza współczesnych polskich pieśni maryjnych*, (mps.), Lublin 1988, napisanej na seminarium teologii dogmatycznej pod kierunkiem o. prof. dr. hab. S.C. Napiórkowskiego OFMConv.

⁷ Analiza tekstów pieśni maryjnych dokonana jest według zestawienia przywilejów, obrazów i odmian nabożeństwa Najświętszej Maryi Panny stosowanego w historyczno-dogmatycznych badaniach kultu maryjnego. Zob. J. WOJTKOWSKI, *Analysis historico-dogmaticae necessitas in cultus Mariani typo detegendo*, w: *De cultu Mariano saeculo XVI. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis CaesarAugustae anno 1979 celebrati*, vol. II, Roma 1985, 63-67; TENŻE, *Maryjny mszał papieża Jana Pawła II w świetle historii dogmatów*, „Studia Warmińskie” 31(1994) 28-29.

⁸ *Boga Rodzico, Przczysta Panno*, ŚL 1998, zwr. 1-2, nr 344, s. 324.

⁹ *Nie opuszczaj nas*, TAMŻE, zwr. 1-6, nr 368, s. 349-350.

¹⁰ *Matko Pocieszenia*, TAMŻE, zwr. 1. 3, nr 365, s. 346-347.

¹¹ *Zdrowaś Maryjo, Boga Rodzico*, TAMŻE, zwr. 1-7, nr 391, s. 371-372.

¹² *Gdy nas ogarnie trwoga*, TAMŻE, zwr. 1-4, nr 350, s. 330-331.

niem¹³. Gwiazda morska, której berła, ląd i morze słucha, to niebieska kotwica ludzkich nadziei i jedyna po Bogu otucha; to Matka nie dająca zginąć wśród burzy¹⁴. Gwiazda zaranna, śliczna Jutrzenka, co jak słońce w niebie jaśnieje, jest potężną opiekunką, gdyż nam w ciemnościach swym światłem sieje, rozpędza burze, groźne nawały¹⁵. Śliczna Gwiazda poskramia niebo srogie, odwraca głód, mór ciężki, zachowuje od wojny, użyczą zdrowia i żyznych lat, daje wiek spokojny¹⁶.

Maryja opiekuje się tymi, którzy do Jej nóg padają i pod Jej płaszcz się garną. To Pani, której poddani składają swoje serca, trudy, znoje i niosą swą miłość. Jej czciciele biegną do Niej jak te dziatki do Swej Matki. Maryja otula ich swoim świętym Szkaplerzem, by ich bronil i od zła chronil, gdy ze złem toczą bój¹⁷. Maryja jest ucieczką grzesznych, a Jej imię litością słynie. Do Niej przychodzą wszyscy okryci grzechów ranami. Do Jej matczynego serca, mieczem boleści wskroś przeszzytego, wołają z jękiem ze łzami, prosząc o wstawiennictwo u Boga. Matka Najświętsza jest ich ratunkiem i ludu nie gardzi prośbami. Ona jest pociechą w każdej godzinie, gdyśmy ściśnieni bólu cierniami¹⁸. Najświętsza Panna ma litość nad wszystkimi ludźmi, ochrania ich będąc obecna z nimi w przygodzie. Dodaje pomocy tak we dnie, jak w nocy. Matka Boża to obrona o mocnej zbroi dla grzesznych, pobożnych, domowych i podróżnych¹⁹. Jako Matka, do ostatka wiarę w nich nieci, by Boga kochali, Jego wolę spełniali, sercem prawym, duchem żwawym Jemu służyli. Strzeże i umacnia lud w wierze, jest zawsze i wszędzie kluczem do nieba. Ci, którzy Maryję wzywają, a w ofierze niosą szczerze: duszę i ciało i Pannie nieustannie śpiewają dzięki, będą z Jej opieki żyć na wieki z Bogiem²⁰.

Maryja, Matka kochająca, przyjmuje w ofierze od swych dzieci wszystko, co Jej znoszą szczerze. Pani świata rządzi sługami, a jako Matka lituje się nad nimi i opiekuje. Zastarzałym w grzechów brudzie podaje rękę, by powstałi. Prosi Boga za nędznymi i biednymi ludźmi, by ożyli, a doznawszy Jej opieki, razem z Nią żyli na wieki²¹.

W pieśniach do słów modlitwy św. Bernarda, Maryja to najdobrośliwsza Panna, ucieczka grzesznika, który ożywiony ufnością do Niej

¹³ O Matko miłościwa, TAMŻE, zwr. 1-3, nr 374, s. 353; ExD 1998, nr 589, s. 563; ExD 2004, nr 624, s. 472-473.

¹⁴ O, której berła, ŚL 1998, zwr. 1-2, nr 370, s. 352.

¹⁵ Gwiazdo zaranna, śliczna Jutrzenko, TAMŻE, zwr. 3, nr 354, s. 335.

¹⁶ Gwiazdo morza, któraś Pana, TAMŻE, zwr. 2-4, nr 352, s. 332.

¹⁷ Witaj, Pani! My poddani, TAMŻE, zwr. 1-5, nr 386, s. 367.

¹⁸ Matko Najświętsza! do Serca Twego, TAMŻE, zwr. 1-4, nr 363, s. 344-345.

¹⁹ Najświętsza Panno, o Matko Boża, TAMŻE, zwr. 1-4, nr 367, s. 348-349.

²⁰ Witaj, Pani! My poddani..., zwr. 1-5, nr 386, s. 367.

²¹ O Maryjo, przyjm w ofierze, ŚL 1998, zwr. 1-3, nr 373, s. 355.

biegnie, przychodzi i przed Nią staje. Panna nad pannami i Matka nie gardzi słowami drżącego i wzdychającego człowieka. Matka Słowa nie opuszcza nikogo, lecz łaskawie słucha i wysłuchuje proszącego o wstawiennictwo (*o przyczynę*)²².

1.2. Matka i Królowa chroniąca przed utratą zbawienia

Matka Boża broni nas łaskawie *w urzawie świata*; pełna chwały, *wspaniała*, chroni człowiecze serce przed złem²³. Maryja stoi na straży sumienia: daje nam *szczerą skruchę*, uprasza nam *u Syna łaskę i otuchę*, uczy *szukać Bożej woli / w każdej sprawie, w każdej doli*²⁴. Ona wzbudza prawdziwą nadzieję, *gdy wiarę tracim żywą*; wzruszona wołaniem wspomaga, *gdy miłość gaśnie w duszy*; jest skuteczną obroną *w pokusy złej godzinie*, *gdyż kto wzywa Jej, nie zginie*²⁵. Błogosławiona Maryja, wywyższona przez Pana, jest obroną ludziom, gdy błąkają się w ciemności²⁶. Wniebowzięta, Niepokalana Maryja Panienska, wspomaga biednych, *by ich serca... w nocie wytrwały*²⁷. Matka Pomocy Nieustającej, Królowa w niebie, ratuje dusze *w nędzy tonące*. Udziela pomocy *w każdej potrzebie*, wspiera *w każdej doli*, pomagając wytrwać *w cichości krzyż miłującej, choć serce boli*²⁸. Maryja swym wstawiennictwem wyjednuje *niejednemu* zbawienie. Kto swą ufność w Niej złożył, nie zginie, bo Ona go prowadzi i pociesza w płaczu²⁹. Matka miłości obraca swe oczy ku wołającym i śpieszy w utrapieniu³⁰. Matka droga chroni swe dzieci *od strapienia i zwątpienia, do ostatka wiarę w nich nieci, by Boga kochali, Jego wolę spełniali, sercem prawym, duchem żwawym Jemu służyli*. Jej Szkaplerz strzeże i umacnia lud w wierze, jest *zawsze i wszędzie kluczem do nieba*³¹.

Nowa pieśń ks. W. Kądzieli nawiązująca do objawień fatimskich ukazuje Maryję broniącą przed nieszczęściami i jednocześnie wzywającą do nawrócenia. Maryja jest światą nadzieją, przychodzi *do nas, ze swym fatimskim wezwaniem: Nawróćcie się, pokutujcie i odmawiajcie*

²² *Pomnij, o Najświętsza Panno Maryjo*, ExD 1998, nr 594, s. 595-570, s. 568-569; ExD 2004, nr 630, 631, s. 477-478.

²³ *Już od rana rozśpiewana*, ExD 1998, zwr. 2-3, nr 572, s. 544; ExD 2004, zwr. 2-3, nr 608, s. 460.

²⁴ *Matko Pocieszenia*, ŚL 1998, zwr. 2, nr 365, s. 347.

²⁵ *Gdy nas ogarnie trwoga...*, zwr. 1-4, nr 350, s. 330-331.

²⁶ *Błogosławiona jesteś, Maryjo*, ŚL 1998, zwr. 1, nr 343, s. 323; ExD 2004, nr 600, s. 454.

²⁷ *Gwiazdo zaranna, sliczna Jutrzenko...*, zwr. 3, nr 354, s. 335.

²⁸ *Matko Pomocy Nieustającej*, ŚL 1998, zwr. 2-3, nr 366, s. 348.

²⁹ *Nie opuszczaj nas...*, zwr. 1-6, nr 368, s. 349-350.

³⁰ *Ciebie na wieki wychwalać będziemy*, ŚL 1998, zwr. 3, nr 346, 2, s. 326.

³¹ *Witaj, Pani! My poddani...*, TAMŻE, zwr. 1-5, nr 386, s. 367.

różaniec. Ona widzi ludzkie cierpienie, doskwierający grzech i głód, oraz świat umierający bez Boga. Maria broni nas od zła, jak od wojny. Matka z Fatimy ratuje grzesznych pielgrzymów tej ziemi i jako orędowniczka wstawia się u Boga za tymi, którzy ofiarowują Jej siebie. Dzięki Jej wstawiennictwu *żadna siła na świecie, / ucisk czy niebezpieczeństwo, / Od Boga nas nie oderwie; / w Nim pełne nasze zwycięstwo*³².

1.3. Matka litościwa i ucieczka w godzinie śmierci

Maryja jest Matką, która *daje w dobrym wytrwanie* oraz *wiedzie do niebios bram*³³. Jej opieka jest szczególnie pożądana *w łzach rozstania i w śmierci serca rozdzierającej*³⁴. Maryja jest troskliwą Matką, gdy *śmierć się do nas zbliży*. Wzywana wtedy wspomaga nas i wprowadza *do nieba wyżyn*³⁵. Niepokalanie Poczęta przybywa z pomocą *w ostatnim terminie*. Przyzywana, jako Matka *w śmiertelnej godzinie*, towarzyszy konającym i błaga za nimi *Syna, niechaj się zmiłuje, a żywot wieczny po śmierci daruje*³⁶. Słodka Panna Maryja broni grzesznika, pozwala, by Ją chwalił w niebie *wespol z świętymi i ze wszystkimi Jej dworami*³⁷.

Matka miłościwa udziela nam łaski, modli się za nami w godzinie śmierci *zjednując nam zlitowanie Pańskie i królowanie* z Panem. Przybywa ze swym litościwym wstawiennictwem do Boga, *gdy pomrzemy i na sąd staniemy*³⁸. Matka święta modli się za konających i zamyka im oczy swymi rękami, gdy *ostatnia łza z oka spłynie*³⁹. Maryja to Królowa *najlaskawsza, najlitościwsza, najmiłościwsza, Pani słodka*, przygarniająca do siebie konającego i dająca mu w niebie śpiewać: *Salve Regina!*⁴⁰. Królowa miłości, pamiętająca czas, *gdy Ją dotknęły łzy i ból*, wzywana przybywa *na pomoc, szczególnie w godzinie śmierci*⁴¹. Matka miłości jest jedyną ufnością duszy. *Przyczynia się do swego Syna za tymi, którzy Jej się polecają*. Panna Święta w dobroci swej litościwie towarzyszy umierającemu i *błaga Boga za niego, by szczęśliwie skonał*⁴².

³² *Przychodzisz do nas, Maryjo*, ExD 1998, zwr. 1-4, nr 597, s. 572; ExD 2004, zwr. 1-4, nr 633, s. 79-480.

³³ *Królowo ziem polskich*, ŚL 1998, zwr. 5, nr 359, s. 341.

³⁴ *Matko Pomocy Nieustającej...*, zwr. 4-5, nr 366, s. 348.

³⁵ *Gdy nas ogarnie trwoga...*, zwr. 5, nr 350, s. 331.

³⁶ *Ciebie na wieki wychwalać będziemy...*, zwr. 4, nr 346. 2, s. 327.

³⁷ *Najświętsza Panno, o Matko Boża...*, zwr. 5, nr 367, s. 349.

³⁸ *O Matko miłościwa...*, zwr. 4-5, nr 374, s. 353.

³⁹ *Matko Najświętsza! do Serca Twego*, ŚL 1998, zwr. 1-4, nr 363, s. 344-345.

⁴⁰ *Salve Regina, zawitaj Królowo*, TAMŻE, zwr. 4, nr 379, s. 361.

⁴¹ *O Matko, u stóp Twoich*, ExD 1998, zwr. 3, nr 590, s. 564; ExD 2004, nr 625, s. 474.

⁴² *O Maryjo, moja radość*, ŚL 1998, zwr. 5-6, nr 372, s. 354.

Do obrazu Maryi jako Matki ochraniającej w nieszczęściach i śmierci nawiązuje nowa pieśń (mel. R. Jef) zaczynająca się od słów: *O Matko, u stóp Twoich*. Współczesna kompozycja ukazuje Maryję jako Królową Wszechświata, która chętnie dzieli *biednych los*⁴³. *Wybrana przez Boga z powodu Swej pokory*, przeżyła czas ziemski ukryta i nieznana⁴⁴. Królowa na niebie jest pełna współczucia dla ludzi. U Jej stóp *ziemia ludzi krzyczy w rozpacz i głodzie już bez sił*. Święta Maryja, Królowa i Matka, jest ucieczką, do której *nasz świat się ucieka*⁴⁵.

1.4. Potężna Królowa łaskawie sprawująca władzę w swych sanktuariach

Maryja to *Jutrzenka rano powstająca, sliczna jak miesiąc, jak słońce świecąca*. W koronie z gwiazd dwunastu, nazwana *Panią wszystkiego świata, świeci mile... w Częstochowie*. Maryja Panna jest pocieszycielką ludzi strapionych. Do Niej *w nędzach niezliczonych lud się ucieka*, prosi serdecznie, by z Jej *przyczyny życie wiódł bezpiecznie*. Maryja to Pani karmiąca swe dzieci z królewskiego stołu, tak że Jej synowie głodu nie znają. Otwiera swój skarbiec, rozdziela dary, *które dawala synom tu bez miary*. Potężna Królowa ochrania swój lud: *pokruszyła nogą łeb smokowi, pyszne starła nogi Turczynowi, Jasną Górę płaszczem okrywała, gdy przemoc szwedzka u jej murów stała*. Maryja jako Pani strzeże swych synów we dnie i w nocy. Przybywające do Niej *działki doznają Jej mocy*. Zastawia ich orężem, tak że *zwyciężają nieprzyjaciół swej duszy*. Maryja jako Matka *przybywa, z wielkiej k'nam miłości, tak że nieprzyjaciel żaden tu nie gości*. Sprawia, że ludzie utrapieni są przez Nią, Matkę, w smutku pocieszeni⁴⁶. Gwiazda sliczna, wspaniała, jako troskliwa opiekunka *wdzięcznym głosem przyzywa do siebie ludzi, swoje dzieci*⁴⁷. Do *Częstochowskiej lub Kalwaryjskiej Maryi* uciekają się pątnicy i wyznają, że jest ich *pomocą jedyną*⁴⁸.

Maryja, Wiernych Wspomożenie, *wiernie lud swój strzeże*. Ona wciąż przychodzi z pomocą, udziela łask i sił *do wytrwania w ojców wierze*. Maryja *w twardych życia bojach / działki swe w opiece ma, /*

⁴³ *O Matko, u stóp Twoich...*, zwr. 2, nr 590, s. 564; ExD 2004, nr 625, s. 474.

⁴⁴ Nakreślona w pieśni zasługująca pokora Maryi jest w sprzeczności z prawdą o uprzedzającej łasce wyboru Maryi na Matkę Bożą i z dogmatem o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny. Zob. K. DAROWSKI, *Teologiczna analiza...*, 29.

⁴⁵ *O Matko, u stóp Twoich...*, zwr. 1, nr 590, s. 564; ExD 2004, nr 625, s. 473.

⁴⁶ *Witaj, Jutrzenko rano powstająca*, ŚL 1998, zwr. 1-8, nr 383, s. 364-365.

⁴⁷ *Gwiazdo sliczna, wspaniała*, TAMŻE, zwr. 1-2, nr 353. 2, s. 334.

⁴⁸ TAMŻE, zwr. 7, 10, nr 353. 2, s. 334-335.

*i niejedną w krwawych znojach / tzę otarła matka ta. Maryję wysławia polski lud za Wiednia obronienie / i za częstochowski cud*⁴⁹.

Maryja na Jasnej Górze trzyma straż, by naród wytrwał w wierze. Ona, Królowa i Wódz nasz, my dzieci, Jej rycerze. Rozwijają sztandar, wznosi Krzyż, *jak błękit, jak lazury* i wszystkie serca porывa wzwyz, do góry, Jasnej Góry. Maryja jest Matką Boga, której On wysłuchuje⁵⁰. Jako łaskawa Królowa Polski *z berłem władczym i koroną jest nam tarczą i ochroną*. Spogląda *spoza wotów i hejnałów* na swe dzieci i *poddanych*⁵¹.

Częstochowska Panna Maryja jest Królową *ziem polskich, morza, pól i gór*⁵² Bierze w opiekę naszą Ojczyznę, wznosi ręce *nad naszą krainą*, błogosławi *zagony i pola* swoich sług, by uprawiali *rolę w pokoju*⁵³. Jako *Lilia śnieżysta* strzeże nas od grzechu i szerzy *cnoty praocjów w domach naszych*⁵⁴. Bogurodzica Maryja, Jasnogórska można Pani, to Święta Matka Chrystusowa, która *pieśnią w dziejach naszych słynie... / radość niesie polskiej duszy, / grzeszne serce łaską kruszy, / budzi wiarę i nadzieję / i miłością w nas goreje*⁵⁵. Wysłuchuje prośb zanoszonych przed Jej majestat, schodzi na ziemię, sprawuje władzę przejawiającą się w opiece *Jej dłoni*. Maryja, Matka swych dzieci, prowadzi je *w wiary nowe Tysiąclecie*, broni *przed niewiary grzechem*, przemienia *dusze, serca, czyny*. Czyni to *miłosierdziem swego Syna*, a jest skuteczną opiekunką i pośredniczką do *Ojca, Syna, Ducha*, gdyż Bóg przez Nią nas wysłuchuje⁵⁶.

1.5. Królowa Polski otaczająca opieką naród Jej poddany

Maryja jest Królową Polski *z dawna*, mając *w opiece naród cały, który żyje dla Jej chwały*⁵⁷. Jako Matka bierze *w porękę swe Królestwo*, ociemniałym podaje rękę, niewytrwałym skraca mękę. Przez konanie swego Syna uprasza *sercom zmartwychwstanie* i daje Polsce wytrwanie w wierze Ojców. Wstawia się za nami do Syna, pod którego *krzyżem stała i tyle wycierpiała*. Jej wstawiennictwo sprawia, że naród rozwija się

⁴⁹ *Złączmy razem swoje głosy*, TAMŻE, zwr. 1-3, nr 392, s. 373.

⁵⁰ *Na Jasnej Górze trzyma straż*, ExD 1998, nr 585, zwr. 1-2, s. 559; ExD 2004, nr 620, s. 469-470.

⁵¹ *Jasnogórska można Pani*, ŚL 1998, zwr. 3-4, nr 356, s. 338; ExD 2004, nr 605, s. 458.

⁵² *Królowo ziem polskich*, ŚL 1998, zwr. 1, nr 359, s. 340.

⁵³ TAMŻE, zwr. 5, nr 359, s. 341.

⁵⁴ TAMŻE, zwr. 2, 5, nr 359, s. 341.

⁵⁵ *Jasnogórska można Pani...*, zwr. 2, nr 356, s. 337-338; ExD 2004, nr 605, s. 457.

⁵⁶ TAMŻE, zwr. 4, nr 356, s. 338; ExD 2004, nr 605, s. 458.

⁵⁷ *Z dawna Polski Tys Królową*, ŚL 1998, zwr. 1-3, nr 390, s. 371; ExD 2004, nr 646, s. 490.

wspaniały⁵⁸. Maryja to zarazem Matka i *Królowa nasza* zasiadająca na tronie *wśród Cherubinów*. Dzięki Jej opiece kraj nasz *pokojem oddycha*⁵⁹. Pani nieba i ziemi błogosławi, *jak kraj długi, nasze prace, nasze pługi*⁶⁰. Panna Najświętsza, Niepokalana, otacza opieką Kościół święty, *kraj nasz cały i lud wierny*, by każdy miłością przejęty czcił *Jezusa, naszego Pana*. Serce Maryi chroni Ojca Świętego *od zasadzki nieprzyjaciół* i broni go *od złej przygody*. Jej Serce i przez Jej serce błagamy Chrystusa. Maryja wzywana jako pośredniczka modli się do Pana i łączy nas w niebie w jedną rodzinę *w wiecznej świątyni Syna* swojego, *byśmy chwalili* Maryję *u tronu Boga, Pana naszego*⁶¹.

Maryja, Królowa Polski jest z nami⁶². Uprasza nam wiarę głęboką w Boga, uczy pokładać nadzieję w Bogu, i tak jak Ona, kochać Boga w ludziach⁶³.

1.6. Matka osłaniająca grzeszników przed zagniewanym Bogiem⁶⁴

Maryja Dziewica, Boga Rodzica, jest *radością* grzesznika, któremu bez Niej *wszędzie źle*. Uprasza mu *łaskę Syna Swego*. Jako Królowa *plaszczem swej dobroćliwości* przyodziewa grzesznego człowieka i jako Matuchna wstawia się do Boga za tymi, którzy Go *gniewali*. Maryja, *Matuchna*, osłania *działki*, które *k'Niej się uciekają*, i *chroni od wszystkiego złego*⁶⁵. Serdeczna Matka, Opiekunka ludzi, lituje się nad płaczem sierot, słucha wzdychań i wołania nędznych dzieci, wygnańców Ewy. Tylko Jej Serce, ukochanej Matki, otwarte jest *każdemu, a osobliwie nędzą strapionemu*. Maryja to ucieczka grzeszników, którzy zasłużyli *przez złości*, by ich *Bóg karał różgą surowości*. Matka ukochana chroni tych, którzy do Niej się uciekają, ratuje ich przed karą, *kiedy Ojciec rozgniewany siecze*. Maryja widząc Boga, zagniewanego Pana, wstawia się za grzesznikiem.

⁵⁸ TAMŻE.

⁵⁹ *Zdrowaś Maryjo, Boga Rodzico*, ŚL 1998, zwr. 1-7, nr 391, s. 371-372.

⁶⁰ *Matko Pocieszenia...*, zwr. 1, 3, nr 365, s. 346-347.

⁶¹ *Weź w swą opiekę nasz Kościół święty*, ŚL 1998, zwr. 1-4, nr 381, s. 362-363; ExD 2004, nr 641, s. 487-488.

⁶² *Maryjo, Królowo Polski*, ŚL 1998, zwr. 1, nr 577. 578, s. 550-551; ExD 1998, nr 613, s. 542-543; ExD 2004, nr 613, s. 464-465.

⁶³ *Maryjo, Królowo Polski [...] uprosz nam*, ŚL 1998, zwr. 3, nr 361, s. 342-343; ExD 1998, nr 580, s. 553; ExD 2004, nr 615, s. 465; występuje tu rozwinięcie pieśni w kierunku obrazu Maryi jako przykładu chrześcijańskiej dojrzałości i nauczycielki wiary.

⁶⁴ Obraz ten jest nieprawidłowy i został poddany teologicznej krytyce przez prof. C. Napiórkowskiego OFMConv, ale nadal występuje, mimo słusznych postulatów, by go nie utrzymywać w drukach.

⁶⁵ *O Maryjo, moja radość...*, zwr. 1-4, nr 372, s. 354.

Skrywa człowieka bezpiecznie pod swoim płaszczem, tak że unika on *Bożego gniewu i chłosty*⁶⁶. Maryja, Królowa, Monarchini nieba, ziemi Cesarzowa jest jedyną Matką spoglądającą litościwie na ludzi. Matuchna wiecznego Syna to Matka miłosierna, rozbrajająca gniew Syna. Opiekunka, słodkości pełna, wiernie przyczynia się za ludźmi błagającymi *miłosierdzia* i wyglądającymi *litości*⁶⁷.

Matka Boska to ucieczka grzeszników i Pani anielska ratująca niewolników. Niepokalanie Poczęta chroni przed karą, dlatego zatrwożeni wołają do Niej: *O Furto rajska! Ratuj, pośpiesz, nie daj zginąć, w Twojej opiece niechaj zostaniemy, broń nas, do Ciebie grzeszni wzdychamy, odproś naszą winę*⁶⁸.

1.7. Maryja broniąca przed szatanem

Słodka Panna Maryja, *ziemskiego ciernia niebieska Róża, Pani chóru archanielskiego, Królowa gmachów nieba słicznego* jest wybawicielką grzesznika *od czarta przekłętego*⁶⁹. Sama gromi *czartowskie sidła* i człowieka *grzesznego od nich obroni*⁷⁰. Najświętsza Panna broni ludzi *od czarta chytrości* i nie daje *zganieniu*⁷¹. Wielka Rodzicielka, z której Bóg nasz wziął ciało, Święta Panna w czystości, to *Królowa wszęgo świata* pełna *przymiotów, łask i cnót*, oraz mężna Niewiasta, która litościwie bierze ludzi w obronę, z grzechów wyrывa. Dzięki Niej *zwycięstwo odnosim nad czartami*. To druga Ewa, *z inszej miary, z lepszej wiary, co niebo nam otwarła*⁷².

Do biblijnego obrazu niewiasty pokonującej szatana nawiązuje ks. S. Szmidt w pieśni, w której pozdrawia Maryję i prosi Ją o udzielenie łaski ożywienia wiary. Maryja to Najczystsza Królowa serc, Ewa depcząca szatana i grzech, Matka Jezusa, Niewiasta w koronie z gwiazd, Psalm zwycięstwa nad śmiercią i złem, Promienna Jutrzenka dnia, Pani cudownej przemiany i łask, *powtarzająca w nas noc Betlejemską, dzień Zmartwychwstania i cud Galilejski*⁷³.

⁶⁶ *Serdeczna Matko*, ŚL 1998, zwr. 1-7, nr 380, s. 361-362.

⁶⁷ *Salve Regina, zawitaj Królowo...*, zwr. 1-3, nr 379, s. 360-361.

⁶⁸ *Ciebie na wieki wychwalać będziemy...*, zwr. 1-5, nr 346. 1, 346. 2, s. 325-326.

⁶⁹ *Najświętsza Panno, o Matko Boża...*, zwr. 1-4, nr 367, s. 348-349.

⁷⁰ TAMŻE.

⁷¹ *Ciebie na wieki wychwalać będziemy...*, zwr. 3, nr 346. 2, s. 326.

⁷² *Dnia każdego Boga mego*, ŚL 1998, zwr. 1-6, nr 348, s. 328-329.

⁷³ *Witaj, Najczystsza Królowo serc*, ExD 1998, nr 607, s. 584; ExD 2004, nr 644, s. 489.

1.8. Niepokalana, Niewiasta apokaliptyczna, opiekunką i orędowniczką ludu

Królowa nieba, śliczna, bez zmaży, lilija, wdzięczna Estera, Panienska święta, przez aniołów do nieba wzięta, Niepokalanie Poczęta, opiekuje się tymi, którzy Ją wychwalają na wieki⁷⁴. Maryja to Królowa, Pani nieba i ziemi, która zachowuje *od złej przygody* oraz broni *od grzechu i szkody*⁷⁵. Matka Niebieskiego Pana, śliczna i niepokalana, to Panna święta, bez zmaży poczęta. Bóg wydał dla Niej wszystkie skarby, co są w niebie. Piękno Panny jest wyjątkowe, niespotykane jak *czas daleki*, nie słyszały o nim *wieki* ani *świat cały*. Matka Niebieskiego Pana to Królowa obleczona w bogatą słońca szatę. Na Jej głowie korona upleciona z gwiazd. Pod świętymi nogami Panny miesiąc skłonił swe ogniste rogi, a wszystkie gwiazdy Królowej asystują⁷⁶. Ta Niepokalana Matka Niebieskiego Pana jest potężną orędowniczką ze względu na Jej wyjątkową świętość, *bo bez zmaży jest poczęta*. Uprasza pokój, a *przez poważną Jej przyczynę Bóg odpuszcza ludziom winę*⁷⁷.

Maryja to Królowa Różańca świętego, *Matka Różańcowa*, Panna nad pannami, Święta nad świętymi, Najświętsza Królowa, Pani nieba i ziemi, Jasna Gwiazda morska. *Śliczna Matka Boska* to kwiat najśliczniejszy, kwiat najwdzięczniejszy, róża ogrodowa, lilija bez zmaży, *lilija raję rokosznego*, najprzyjemniejsza, Różdzka Aronowa. Anielska Królowa, Maryja w różańcowej koronie króluje na niebieskim tronie i odbiera pozdrowienia, chwałę i cześć⁷⁸.

Królowa miła cieszy się i weseli w niebie, bo Ten, którego zrodziła, zmartwychwstał Pan nad panami. Maryja modli się za nami i prosi *Go za nami w potrzebie, byśmy się też tam dostali, / I na wiek wieków śpiewali: Alleluja!*⁷⁹ W uboższej formie tę samą antyfonę ukazuje nowsza kompozycja. Nieba Królowa raduje się ze zmartwychwstania swego Syna. Bo Ten, którego nosiła *w łonie, powstał z martwych, jako Sam przepowiedział*. Jako Orędowniczka modli się za nami do Pana⁸⁰.

⁷⁴ *Ciebie na wieki wychwalać będziemy...*, zwr. 1, nr 346. 1, 346. 2, s. 325-326.

⁷⁵ *Boga Rodzico, Przczysta Panno*, ŚL 1998, zwr. 1-2, nr 344, s. 324.

⁷⁶ *Matko Niebieskiego Pana...*, zwr. 1-3, nr 364, s. 345-346.

⁷⁷ TAMŻE, zwr. 4, nr 364, s. 346.

⁷⁸ *Zawitaj, Królowo Różańca świętego*, ŚL 1998, zwr. 1-5, nr 388, s. 369; ExD 1998, nr 610, zwr. 1-4, s. 587; ExD 2004, nr 647, s. 491.

⁷⁹ *Wesel się, Królowo miła*, ŚL 1998, zwr. 1-2, nr 201, s. 229.

⁸⁰ *Rozraduj się, Nieba Królowo*, ExD 1998, nr 601, s. 577-578; ExD 2004, nr 637, s. 484.

2. Maryja znakiem łaski Bożej na szlaku zbawienia

Jasnogórska Królowa i Jutrzenka wolności; Bogurodzica upraszająca łaski wiernym na drodze do Pana; Matka obecna wśród pielgrzymującego ludu Bożego.

2.1. Jasnogórska Królowa i Jutrzenka wolności

Matka z częstochowskiego wizerunku, Pani Jasnogórska, Jutrzenka wolności, *źródło Światła i Życia dla nas*, jest Matką *naszego zawierzenia*. Zanurzenie się wraz z Matką w jedynym świetle, którym jest Jezus, daje uzdrowienie mocą Zmartwychwstałego. Maryja sprawia, że w sercach Jej synów i córek *dotkniętych ogniem Bożego światła* wytryskuje *źródło życia, dar miłości Ojca*. Matka pomaga *przyjąć całą Prawdę i pójść za Jezusem drogą krzyża*; pomaga, *by w ciemności nikt nie chodził, lecz miał światło Życia*⁸¹.

Panna Święta nad Krościenkiem pochylona odbiera chwałę od tych, *którzy ufnie tu przychodzą na swą Górę Przemienienia*. Patronka oazy jest Jutrzenką nowych ludzi. Maryja trwająca u Źródła jest Przewodniczką *na trud, na naszą pielgrzymkę*. Maryja jest prawzorem Kościoła, *Niewiastą zwycięską, trwającą u Źródła, skąd czerpiemy na szlak Moc łaski zbawiennej*. Maryja to ucieczka niezawodna szukających wody żywej, *kto Jezusa drogę wybrał, Jej pragnie się powierzyć*⁸².

Przykładem bogactwa obrazów jest hymn z Jutrznii polskojęzycznej Liturgii godzin na uroczystość Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej: *Twój dom, Maryjo, na górze się wznosi*⁸³. Opracowany przez Gizelę Skop jako pieśń, w pierwszej zwrotce ukazuje Maryję jako znak obecności Bożej na drodze wiernych (*Deisis*). Częstochowskie sanktuarium jest domem Maryi, które *na górze się wznosi, / aby napępniać cały kraj światłością. / I być dla niego przez losu koleje / wciąż jaśniejącym znakiem Bożej łaski*. Druga zwrotka nawiązuje do historii i nakreśla obraz Maryi opiekunki (*Pokrov*). Maryja to Królowa chroniąca naszą ziemię *zbyt często pokrytą / chmurą cierpienia, wojen i niemocy*. Maryja zamieszkująca w jasnogóskim sanktuarium bierze w opiekę wzywających Ją na pomoc. Jej *Dom, Królowej, jak okręt zwycięski płynie [im] z odsieczą*.

⁸¹ O *Matko z Częstochowskiego wizerunku*, ExD 1998, zwr. 1-3, nr 591, s. 565-566; ExD 2004, nr 626, s. 474-475.

⁸² *Niech Cię chwalać, Panno Święta*, ExD 1998, zwr. 1- 5, nr 587, s. 561; ExD 2004, nr 622, s. 471.

⁸³ Por. *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. IV, Okres zwykły, tygodnie XVIII-XXXIV, „Pallottinum”, Poznań 1988, 1113-1114.

W pozostałych zwrotkach pieśni zdaje się dominować obraz Maryi wskazującej na Syna (*Odigitria*). Królowa *nad naszą ziemią* zapala wiarę i wytrwałość w pielgrzymach, którzy idą do Jej *domu z modlitwą i pieśnią / niosąc swoje serca, / by je położyć przed Jej Wizerunkiem*. Matka zaś spogląda z *miłością na strudzonych ludzi*. Jej *oczy, uważne i słodkie, wskazują na Tego, którego piastuje*, aby przybywający do Niej *przez Matkę wychwalali Syna*. Maryja to Pani błogosławiąca *najmilszej Ojczyźnie, a Jasna Góra, promienna i mocna, / drogę wskazuje szukającym Boga*.

W ostatniej, szóstej zwrotce, będącej doksologią oddającą chwałę i cześć nieskończoną Ojcu, Synowi i Duchowi prawdy, można dostrzec aluzję do apokaliptycznej Niewiasty w chwale, obleczonej w słońce. Maryja jawi się jako zjednoczona z Bogiem, hieratyczna niewiasta, której *królestwo słońce już oświeca*. Naród Ją sławi i składa pokorne hołdy⁸⁴.

2.2. Bogurodzica upraszająca łaski wiernym na drodze do Pana

Bogurodzica, Dziewica, Bogiem sławiona Maryja, Gospodzina u swego Syna, Matka zwolena to Pośredniczka upraszająca i zsyłająca zmiłowanie Pańskie (*ziści nam, spuści nam! / Kyrie eleison*)⁸⁵.

Błogosławiona Dziewica nad dziewicami jest Bogurodzicą wybraną ze wszystkich matek. Pan wybrał Ją dla siebie spośród wszystkich niewiast na świecie. Na Maryję sływa łaska *niby źródło wody najczystszej*. W Jej sercu nie ma przeszkody, by miłość w nim rozkwitła. Bóg ukochał Ją czułą miłością i dał przez Nią Zbawcę. *Boża miłość sprawiła, że w Maryi cud wcielenia się stał*. Przez Maryję *na wieki rozblęskło na ziemi Boże światło*: Jej Syn. Matka Chrystusa jest także Matką ludzi i daje nam swego Syna⁸⁶. Bogurodzica, Pani, Królowa naszego narodu jest od wieków ostoją i mocą tych, którzy w Niej złożyli nadzieję. *Idzie przed nami jak obłok świetlany, / Swoją jasnością wskazując nam drogę / wiary, jedności, pokoju i zgody*. Matka *ochrania nas przed naszą słabością*. Jest razem ze swoim ludem, gdy próba nadchodzi. Bogurodzica *czyni nas wszystkich świętynią Jezusa*. Z pomocą Bogurodzicy *pragniemy być wierni / Dobrej Nowinie królestwa Bożego, w święta triumfu i w trudzie codziennym*. *Za naszą Królową*, Bogurodzicę składana jest cześć i podzięką *na wieki Bogu jednemu: Ojcu, Synowi, Duchowi Świętemu*⁸⁷.

⁸⁴ *Twój dom, Maryjo, na górze*, ExD 2004, nr 640, s. 486-487.

⁸⁵ *Bogurodzica, Dziewica*, ŚL 1998, zwr. 1-2, nr 471, s. 423-424; ExD 1998, nr 565, s. 538; ExD 2004, nr 601, s. 455.

⁸⁶ *Błogosławiona Dziewico nad dziewicami*, ExD 1998, zwr. 1- 5, nr 563, s. 536-537; ExD 2004, nr 599, s. 453-454.

⁸⁷ *Pani, Królowo naszego narodu*, ExD 2004, nr 628, s. 476.

Niepokalana to Bogurodzica, która Słowo z wiarą przyjęła, by w Niej Ciałem się stało. Bóg dokonał w Niej *wielkich rzeczy*. *Błogosławiona Maryja* zrodziła światu Jutrzenkę Nową, Przedwieczną Światłość i jako Bogurodzica prowadzi błądzących do *światła wiary* na nowo *drogą światłości*⁸⁸.

Madonna *o twarzy czarnej jak namioty Patriarchów*. Bogurodzica Dziewica, *Bogiem sławiona Maryja, odziana w konstelację lilii*; Panna Galilejska, Starochrześcijańska, Panna Jasnogórska, *o twarzy w bliznach, jak polska ziemia*; Panna *zwolena, Maryja*, to orędowniczka i pośredniczka. Modli się za nami, słyszy głosy wołających do Niej i napełnia myśli człowiecze⁸⁹.

Matka Boża wzywa ludzi do posłuszeństwa wiary i ukazana jest jako nauczycielka wiary. Uczy ludzkie serce dręczone głodem i szukające Boga, *jak powtórzyć / Betlejemską noc*. Uczy przyjąć Boga, który *ukochał w Synu świat* i *chce zamieszkać w każdym z nas*. Maryja to Matka, która uczy, *jak zbudować / Bogu w sercu dom*. Jej głos zachęca do wykonywania tego, co Jej Syn poleca czynić, by *przyoblekać wiarę w czyn*. Maryja jest orędowniczką u Syna, wyprasza cud przemiany serc, aby *Słowo Boże stało się ciałem w każdym z nas*⁹⁰.

Maryja jest cała piękna i nie ma w Niej zmyły pierworodnej. Jest *chwałą Jeruzalem, weselem Izraela i chlubą ludu naszego*. Panna *najroztropniejsza* i *Matka najdobrotliwsza* jest orędowniczką grzeszników. Modli się i przyczynia *za nami do Pana naszego, Jezusa Chrystusa*⁹¹.

2.3. Matka obecna wśród pielgrzymującego ludu Bożego

Maryja to Matka, która nas zna. Razem z Jezusem, Synem swoim, jest obecna w życiu pielgrzymującego ludu. Idzie na ich drogach jak Matka z dziećmi swymi, świecąc im nadzieją. Wzywana przychodzi, wskazuje drogę, prowadzi do Syna swego i obdarowuje świat, dając mu pokój. Maryja wzywana jest jako: z wszystkich niewiast wybrana, Córka ludu Bożego, Służebnica pokorna, Królowa ognisk rodzinnych, Dziewica - wzór prostoty, Oblubienica cieśli, Królowa narodu naszego, nadzieja uciśnionych, światło łaknących prawdy, pociecha ludu biednego, Pani wszelkiej radości, Matka tkliwego serca, Dziewica - Matka Chrystusa,

⁸⁸ *Błogosławiona jesteś, Maryjo*, ŚL 1998, zwr. 2-3, nr 343, s. 323; ExD 2004, nr 600, s. 454.

⁸⁹ *O Madonno o twarzy czarnej*, ExD 1998, nr 588, s. 562; ExD 2004, nr 623, s. 472.

⁹⁰ *Usłysz Bożej Matki głos*, ExD 1998, zwr. 1-3, nr 603, s. 580.

⁹¹ *Całaś piękna jest, Maryjo*, ExD 1998, zwr. 1-2, nr 566, s. 538-539; ExD 2004, nr 602, s. 455-456.

Dziewica - Matka Kościoła, Dziewica - Matka ludzi, Matka przez Syna nam dana, Matka, która nas słucha i zawsze rozumie, Dziewica z nami idąca, promień historii świata, najlepsza Pośredniczka, Matka ludzi bezdomnych, Matka prześladowanych, Matka dzieci wzgardzonych, Matka ludzi cierpiących, Matka z sercem przeszitym i u stóp krzyża stojąca, Matka płacząca nad nami, chroniąca przed karą i przyjmująca nas⁹².

Niepokalana Dziewica jest naszą miłością. Oblubienica Słowa uczy nas zawierzenia. Matka Kościoła wspiera naszą wiarę. Maryja jest wzorem macierzyńskiej miłości. Kościół pragnie naśladować swą Matkę w Jej oblubieńczej miłości, by wraz z Oblubienicą Słowa *zawsze być płodnym i żywotnym*. Zjednoczenie Matki z naszym Panem *w godzinie szczytu miłości na krzyżu* objawia nam pełnię oddania się Maryi *przez posłuszeństwo wierze i miłość do Boga*. Kościół żywy składa Maryi dar z siebie *w postawie oddania się Chrystusowi w braciach*, pragnąc, aby Matka Kościoła raczyła przyjąć to dzieło i uznać za swoje. Zjednoczenie z Matką, *w bezinteresownej postawie miłości*, zawsze tryska *radosnym uwielbieniem wyśpiewanym Bogu tak, jak źródło nowego w nas życia*⁹³.

Maryja, Matka Kościoła, to czysta Dziewica, jasna Jutrzenka zbawienia, Przyczyna naszej radości. Przyjęła Boże posłanie i stała się Matką Chrystusa. Zrodziła Chrystusa, a z *Jego Ciałem człowieczym* zrodziła Kościół, *Ciało mistyczne*. W swym sercu sama nosiła wiarę całego Kościoła, gdy Jezus konał na krzyżu, / aby nas z Ojcem pogodzić. Maryja była *razem z Kościołem, kiedy go Płomień ogarnął, / dla uczniów Mistrza stanowiąc / dar Jego Boskiej dobroci*. Maryja otacza opieką tych, którzy w ciele Kościoła są członkami Pana, jedno stanowiąc przez miłość⁹⁴.

3. Maryja drogą, która wiedzie do Chrystusa

Maryja jest drogą wiodącą do Jezusa. Czyciele Maryi wołają do Niej: *Matko,... przez Cię dojdziem do Jezusa! Najświętsza nasza Pani oświeca ich i prowadzi swymi drogami. Tych, którzy ślubują Jej służyć wiernie, zachowuje, udziela opieki, dodaje otuchy do walki ze złymi duchami i wspiera, by nie zmoęła [ich] pokusa*⁹⁵.

⁹² *Matko, która nas znasz*, ExD 1998, zwr. 1-10, nr 583, s. 556-557; ExD 2004, nr 618, s. 467-468.

⁹³ *Niepokalana Dziewico, bądź naszą miłością*, ExD 1998, zwr. 1-4, nr 586, s. 561; ExD 2004, nr 621, s. 470-471.

⁹⁴ *Maryjo, czysta Dziewico*, ExD 1998, zwr. 1-3, nr 575, s. 549; ExD 2004, zwr. 1-3; nr 611, s. 463.

⁹⁵ *Pod sztandarem Twym stajemy*, ŚL 1998, zwr. 1-3, nr 376, s. 357-358.

Maryja, *Regina*, Królowa to matka wszystkich ludzi - nędznych dzieci Ewy. To nasza Pośredniczka, *nadzieja i życie słodkości*. Matka litości, wspomaga swą przyczyną u Jezusa tych, którzy do Niej wzdychają z płaczem *na tym padole* i jako Matka jedyna pokazuje *nam swojego Syna w górnej krainie*⁹⁶.

Wielka Matka Boga, *Panna zawsze czysta* jest Gwiazdą morską, co *ściele bezpieczną* drogę do nieba. *Jedyna Panna cicha i bez zmazy* wstawia się u Boga za *witającymi* Ją słowami *Gabryela*. Maryja oręduje u Jezusa, jest *nam Matką* w niebie. *Odmienia Ewy miano*, winnych *wyzwała z więzów*, ślepym *powraca blaski*, oddała ludzką nędzę, uprasza wszystkie łaski, a także czyni nas cichymi i obmywa z grzechów zmazy. Maryja to *brama niebios błoga* prowadząca do Jezusa, daje *wieść życie czyste, widzieć Jezusa i mieć z Nim radość wieczną*⁹⁷. Gwiazda morza, Dziewica sławna i wzór pokory jest Matką i skuteczną orędowniczką u Jezusa, która *wzrusza modłami swymi Tego, co Jej Synem zechciał być na ziemi*⁹⁸.

Współczesne kompozycje również nawiązują do treści i obrazu Maryi ukazanego w antyfonie *Ave maris stella*. Gwiazda morza głębokiego, Matka Boga Najwyższego, Furta rajska otworzona, Panienska od anioła pozdrowiona, co poczęła w sobie Pana. To Matka nasza, która *imię matki Ewy odmienia ku pokojowi*. Maryja jest orędowniczką do Syna za grzesznikami, rozwiązuje *związki zadłużonym*, przynosi *światło zaślepionym*, odmienia, *co złe z naszej strony, nie wypuszcza nas z obrony*, modli się za nami. Jej orędownictwo sprawia, że Syn Ją *wysłuchuje i ku nam grzesznym skłania ucha*⁹⁹.

4. Zakończenie

Maryja jest Opiekunką okrywającą ludy swym płaszczem. Choć wydaje się, że ten typ wizerunku, *Pokrov*, gdy chodzi o malarstwo, nie jest najbardziej rozpowszechniony w Polsce, to obraz Maryi Matki i opiekunki chroniącej przed złem znajduje bardzo częste zastosowanie w pieśniach maryjnych, zwłaszcza w utworach starych, przedsoborowych, powstałych w XVIII i XIX wieku. Maryja to przede wszystkim

⁹⁶ *Witaj, Królowo, Matko litości*, TAMŻE, zwr. 1-3, nr 384, s. 365.

⁹⁷ *Witaj, Gwiazdo morsa*, ŚL 1998, zwr. 1-7, nr 382, s. 363-364.

⁹⁸ *Witaj, Gwiazdo morza*, ExD 1998, zwr. 1-7, nr 605, s. 582; ExD 2004, zwr. 1-7, nr 642, s. 488.

⁹⁹ *Gwiazdo morza głębokiego*, ExD 1998, zwr. 1-4, nr 570, s. 542; ExD 2004, nr 606, s. 458.

skuteczna pośredniczka do Jezusa Chrystusa i hojna rozdawczyni łask. W starych pieśniach zdecydowanie dominuje pośrednictwo Maryi według modelu antyariańskiego. Z mniejszą częstotliwością pojawiają się pieśni nawiązujące w swej treści do wizerunków typu *Deisis*, gdzie Maryja przedstawiana jest jako modląca się Orędowniczka i znak obecności Bożej na drodze wiernych aż do dnia Pańskiego. Należy zauważyć, że ten obraz Matki Boskiej nakreślony został w najstarszej polskiej pieśni *Bogurodzica* i jest bardziej charakterystyczny dla nowych kompozycji. W niektórych pieśniach Maryja przedstawiana jest jako droga, która wiedzie do Chrystusa i ukazuje Go, co odpowiada wizerunkom typu *Hodegetria* (*Odigitria*). Modlitwy zanoszone do Maryi (pojawiający się także mariocentryzm) i nabożeństwo wyrażające się w licznych *wzywaniach* o różnorodną pomoc sprawiły, że w repertuarze pieśniowym do nielicznych wyjątków należą pieśni reprezentujące typ obrazów Theotokos, Eleousa czy Glukofilousa.

Z wyżej wydobytych obrazów Maryi ukazał się polski ludowy model pobożności maryjnej. Niepokalana Maryja to przede wszystkim ukochana Królowa i Matuchna chroniąca przed nieszczęściami, rozumianymi w szerokim tego słowa znaczeniu. Niestety, ten typ obrazu z licznymi przesadami podtrzymywany jest nadal w *Śpiewniku liturgicznym*. Konieczna jest korekta obrazu Maryi przy ukazywaniu prawdy o istnieniu kar za grzechy. Nie można zniekształcać prawdziwego obrazu Boga przeciwstawiając Mu litościwą Maryję jako lepszą od surowego i sprawiedliwego Syna oraz zagniewanego Boga Ojca. Maryja przecież „jak nikt inny - doświadczyła miłosierdzia”, ogłasza miłosierdzie Boże *z pokolenia na pokolenie* i doświadczyła objawienia się Boga bogatego w miłosierdzie¹⁰⁰. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* dopuszcza do użytku liturgicznego, także w celebracji Eucharystii, różne stare i nowe pieśni, pod warunkiem, że wykonywane są zgodnie z przepisami i zasadami Kościoła, gdyż *pobożność ludowa ze swymi śpiewami oraz wartościami symbolicznymi i językowymi może ubogacić liturgię elementami i sposobami właściwej inkulturacji i stanowić dla niej twórczy dynamizm*¹⁰¹. Nasuwają się jednak wnioski o powolnej ewolucji teologicznej, gdy chodzi o polski kult maryjny. Autorzy w nowych opracowaniach z jednej strony nawiązują do tradycji typowo polskiej, jak kult

¹⁰⁰ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Dives in misericordia* o Bożym miłosierdziu (30 XI 1980), „Pallottinum”, Poznań 1990, 9.

¹⁰¹ SC 118; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, „Pallottinum”, Poznań 2003, 17, 22.

Matki Boskiej Jasnogórskiej czy też Królowej Polski, ale jednocześnie w swych pieśniach umieszczają treści zgodne z VIII rozdziału Konstytucji Dogmatycznej o Kościele, a także uwzględniają kryteria odnowy kultu maryjnego podane przez Pawła VI w adhortacji apostolskiej *Marialis cultus*¹⁰². Sporadycznie brane są pod uwagę wizerunki Maryi nakreślone przez Jana Pawła II w encyklice *Redemptoris Mater*¹⁰³.

Nowe pieśni eucharystyczne wspominające Maryję wnoszą już treści eklezjotypiczne, zwłaszcza w śpiewniku *Exsultate Deo* umieszczają obraz Maryi w kontekście biblijnym, uwzględniane są odniesienia do poszczególnych Osób Trójcy Świętej, chociaż wciąż odczuwa się niedosyt ukazywania Maryi w relacji do Ducha Świętego.

Już od czasów starożytnych w Kościołach Wschodu i Zachodu jednomyślnie wspominano Maryję podczas celebracji eucharystycznej¹⁰⁴. Dziś Kościół oczekuje od odpowiedzialnych za kult eucharystyczny starannego doboru pieśni (także maryjnych) używanych w liturgii, gdyż śpiew wykonywany w niej musi być godny Tajemnicy, którą się sprawuje¹⁰⁵. Pieśni w odnowionej liturgii pełnią nie tylko tak zwaną piękną oprawę muzyczną, ale tak jak cała muzyka liturgiczna stanowią integralną część liturgii, a co za tym idzie koniecznie muszą ukazywać poprawny obraz Maryi. Posługiwanie się niezatwierdzonymi tekstami lub obrzędami podczas celebracji Świętej Liturgii powoduje osłabienie lub zerwanie koniecznej więzi istniejącej między *lex orandi* i *lex credendi*¹⁰⁶. Zatem, aby pieśni maryjne funkcjonujące podczas celebrowanej Eucharystii można było nazwać liturgicznymi, winny być wykonywane według melodii i tekstów zamieszczonych w tych księgach. Dlatego też zachodzi nieustanna potrzeba przeglądu pojawiających się pieśni ku czci Maryi¹⁰⁷. Zachęca to do dalszych szczegółowych badań nad pieśniami

¹⁰² S.C. NAPIÓRKOWSKI OFMConv, *Jak czcić Matkę Bożą?*, Wyd. OO. Franciszkanów, Niepokalanów 1984, 23-104.

¹⁰³ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptoris Mater* o Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła (25 III 1987), 67-68.

¹⁰⁴ TENŻE, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* o Eucharystii w życiu Kościoła (17 IV 2003), 57.

¹⁰⁵ Lineamenta XI Synodu Biskupów, *Eucharystia: źródło i szczyt życia i posłannictwa Kościoła*, 51.

¹⁰⁶ Zob. INSTRUKCJE KONGREGACJI KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Inaestimabile donum* (3 IV 1980), AAS 72(1980), 333 oraz *Redemptionis Sacramentum. O zachowaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących Najświętszej Eucharystii*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2004, 11.

¹⁰⁷ S.C. NAPIÓRKOWSKI OFMConv, *Jak uprawiać mariologię?*, w: RADA NAUKOWA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Kościół w życiu publicznym. Teologia polska i europejska wobec nowych wyzwań. Materiały VII Kongresu Teologów Polskich*, KUL 12-15.09.2004, t. 2, Lublin 2004, 109.

eucharystycznymi oraz nowych opracowań zbiorów pieśni maryjnych, aby w celebrowanych Eucharystiach śpiewy harmonijnie współbrzmiały z tekstami liturgicznymi.

Ks. dr Sławomir Ropiak
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (Olsztyn)

ul. Hozjusza 15
PL - 11-041 Olsztyn
e-mail: xslawerop@poczta.onet.pl

L'immagine di Maria nei canti eucaristici

(Riassunto)

Nella Chiesa romana esiste ricco patrimonio dei canti mariani. Essi sono molto spesso cantati durante la celebrazione della messa. L'autore cerca di far vedere l'immagine teologica di Maria la quale scaturisce dai diversi canti mariani polacchi.

Innanzitutto si può vedere la Vergine Maria come Protettrice dei peccatori e del popolo polacco. Maria salva dalle disgrazie materiali e dalla perdita della salvezza eterna. Nel momento della morte dei fedeli è presente come Madre compassionevole. Nei diversi santuari abita come Regina e veglia sul suo popolo. E' Lei che difende i fedeli da satana.

La Vergine Maria appare anche come il segno della grazia divina sul cammino della salvezza e intercede per i fedeli presso Dio. Lei stessa è la via che conduce a Cristo.

Nei canti nuovi si può notare l'influsso della telogia mariana rinnovata dal Vaticanum II.